

Глас

„Што се непријатељ више трудио да угуши, ослободилачки покрет наших народа, то су се чвршће народне масе збијале у том покрету око Врховног штаба и прославленог народног вође друга Тита, око Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије.“

(Из декларације Другог засједања АВНОЈ-а)

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПОКРЕТА У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ

Год. II

15 јануар 1944

Број 14

Наша велика побједа

На Нову годину, наше јуначке крајишке бригаде са својом личношћу браћом распршиле су вањску одбрану града и продрле у срце Крајине у град Бању Луку.

Двије и по године овај слободарски град трпи насиље њемачких зулумчара. У њему, у банским дворима, сједе већ двије и по године њемачки генерали и официри и кроје планове за уништење храброг и непокореног народа Крајине. У њему су четнички злочинци сковали крвави усташко-четнички споразум и отада постали претстража швабама на прилазима тога нашег града.

Дуго је Бања Лука очекивала тај радосни час, када ће кроз њене улице и сокаке прохрлити наше чете да освете и позову на одговорност све окупаторске псе и њихове помагаче.

Проливена крв народа Крајине, гробови младих родољуба бањалучана — Муслимана, Срба и Хрвата, који су свој живот дали у бањалучким полицијама за ствар слободе, робље скупљено са свих страна у злогласној »Црној кући« и страшна насиља која је окупатор проводио над бањалучким становништвом, све је то гонило наше ватрене борце, народне осветнике, на херојска дјела, која су показале, редом, све наше јединице у борби за град Бању Луку.

Наша Крајина памти много славних и побједоносних битака. Незаборавамо су сваком од нас борбе на Бихаћу, Козари, Јајцу, Приједору, Новом, Сани... Али оно што су показали наши борци на Бањој Луци и Градишци, сва она херојска дјела, од пробоја вањског обруча око града, на јуриш заузетих толико утврђених зграда, па све до борбе са тенковима и оштрих уличних борби са њемачким и усташким разбојницима, наткриљује све досадашње битке на Крајини, задивљује подвизима појединаца, батаљона и бригада и ући ће у историју као примјер смјелости, одважности и високог морала наших трупа.

Ова наша битка на Бањој Луци укључује у себе борбе које су се једновременно разгориле од Бање Луке па преко ријеке Саве све до Окучана и на читавој прузи од Бање Луке до Босанског Новог. Оне су упорно вођене чигава три дана. Ова велика сложена операција, изведена брзо и одлучно, гдје су наше јединице већ први дан продрле у сам центар града, била је тешко изненађење за непријатеља и

погодила је њемачке окупаторе као гром из ведрог неба. У јеку ширења њихових одвратних лажи и подвала, како су тобоже њихове оружане постројбе разбиле и заробиле толики ратни материјал и преотеле толику територију од партизана — 1 јануара 1944 вапила је њихова властита станица из Бање Луке за помоћ и прорицала бањалучком гарнизону црну судбину.

бањалучана да се прихвате пушке и да се у редовима наше НОВ борбе и свете за многобројна насиља и злочине учињене над њима самима и народима Крајине. Битка на Бањој Луци значила је, у јеку непријатељске офанзиве, огромну помоћ нашој браћи на другим фронтима, а нарочито у Источној Босни. Њом је разбијен, заробљен и уништен знатан дио непријатељских снага на просторији од Бање Луке до Окучана и на читавој линији Бања Лука — Нови, чиме су њемачки генерали и официри били приморани да мијењају пла-

Одговор маршала Стаљина

НА ПОЗДРАВ ДРУГА ТИТА

ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Захваљујем Вам на топлим поздравима и пријатељским жељама.

Желим Вама и оружаним снагама Југославије, којима Ви руководите, даље успјехе у борби са њемачко-фашистичким освајачима. Поздрављам браћеске народе Југославије и желим да брзо извојују слободу и независност своје домовине.

23-XII-1943

Ј. В. СТАЉИН

Борба у Бањој Луци и околним гарнизонима спада међу најзамашније операције наше војске и она показује велики пораст снага НОВ, њену изванредну ударну моћ, вјештину командовања и садејства тешког оружја са пјешадијом. Наши артиљерци, на јединствен начин, разбили су многа непријатељска упоришта у утврђеним зградама и натјерали много пута швапске тенкове на бјежање.

Наши борци, команданти и политички комесари који су оружаним обруком обухватили гарнизоне у Бањој Луци, Градишци и сва околна непријатељска упоришта, знали су да та велика борба са непријатељским снагама од пет до шест хиљада војника у самом граду, односно десет хиљада на цијелом пространом подручју битке, има шири значај од напада на један велики град. Не треба заборавити да су од Бање Луке окупатори и њихове слуге направили сједиште својих команди и злогласне усташке жупаније, да су у њу свукли огромна добра отета и опљачкана од нашег народа. Треба знати да је та окупаторска и усташко-четничка мора притискивала и онемогућавала стотинама и стотинама родољубивих

нове у провођењу офанзиве на нашу ослобођену територију.

Свијесни тога, наши борци у свим бригадама, једнаким полетом, једнаком одлучношћу, водили су жестоке уличне борбе са швапским бандитима, уништавали и палили тенкове, привлачили топове на 20 метара пред утврђене зграде и за 54 сата преполовили њемачки и усташки гарнизон, убивши и заробивши око 2.500 непријатељских војника и 50 официра.

Тим заједничким јуначким подвигом наших бригада и одреда утјеран је страх у кости окупатору и усташким главешинама чак у Загребу и они су били приморани да брзо допремају нове снаге у Бању Луку, јер остатак бањалучког гарнизона, последице толико удараца наших јунака, није више био способан низашто. На тај начин ми нисмо дозволити њемачким разбојницима да несметано припремају напад на нашу ослобођену територију. Ми смо их, овим великим замашним ударцем, предухитрили и присилили да се бране, побркали им планове и натјерали их да развлаче своје снаге, и да спасавају своју разбојничку браћу у Бањој Луци.

Али највеличанственије у овој борби

је то, да се Бања Лука, у којој ни окупатор, ни усташе, ни четници нису могли никаквим насиљима па чак ни убијствима ни најсвирепијим мучењима, ни гоњењима у догоре стотинама грађана, угушити дух слободе, по први пута сусрела са нашим борцима, осјетила снагу и јачину нашег народно-ослободилачког оружја, саосјећала и радовала се свакој побједи наших бораца на градским улицама.

Послије ове велике борбе и многобројних јуначких подвига, родољубиви бањалучани још чвршће ће стајати уз нас. Они су осјетили, колика је огромна љубав бораца према њима као својој поробљеној браћи, колика јунаштва и смјелост показују наши борци да их ослободе испод туђинског јарма. Они данас знају да је наша војска израсла у несаломљиву силу, кадру да ослободи читаву нашу домовину и да није далеко дан, када ћемо заједно славити празник слободе на нашим бањалучким улицама.

А непријатељи?!

Њима се мрзла крв у жилама — и четничким мртвоглавацима и усташким кољачима и њиховим швапским газдама. Многи од њих платио је већ за почињена злочина. А сви су се они, редом, могли увјерити каква је и каква ће сурова бити казна народа. Они су осјетили близину осветничке руке и да наше тане и зрно може сваког часа, усред бањских двора и Паласа, да пробије њихову разбојничку главу. Осјетили су да за њих долази судњи дан и да се мач правде већ зарива у њихове разбојничке јазбине. Усташки и четнички најамници схватиће ово као најбољу опомену каква њих казна чека за издајничка дјела.

И данас, у јеку непријатељских напада на нашу ослобођену територију и ослобођене градове, наши борци продужују са уништавањем непријатеља, бранећи сваку стопу наше земље. Они данас воде жестоке борбе широм Крајине и читаве земље. Они знају да, макак се швабо напињао да продужи живот својој разбојничкој владавини, да баш данас њемачка војска са свим својим слуганима проживљује тешку кризу и да јој данас наша браћа Руси у окуци Дњепра и на читавом Источном фронту задају смртоносне и одлучујуће ударце. Нијемци више нису кадри спасити се од брзе пропасти, макакве офанзивне операције они подузимали на нашу ослобођену територију, јер се огромне снаге Црвене армије приближавају граници Румуније и побједоносно наступају преко пољске границе. И зато ће борба на Бањој Луци и јуначка дјела наших бораца остати као свјетао примјер, како се бори за своју родну груду. Али ће она бити извор нове снаге, новог борбеног полета и нових прегнућа за још немилосрдније уништавање швапских разбојника и њихових усташких и четничких слугу. Наши храбри борци, команданти и политички комесари и отсада као и досада учиниће све, да сваку стопу наше свете земље швапски завојевачи плате својом поганим крвљу.

Са зборова широм Бос. Крајине

Судбоносне одлуке које је донио АВНОЈ на своме другом засједању, у Јајцу одјекнуле су у срцима народних маса Крајине исто као и по читавој земљи. Широм Босанске Крајине одржани су и одржавају се зборови на којима је народ и овога пута изрекао своју одлучну ријеч која изражава велико одушевљење са историјским одлукама и борбену вољу да се још чвршће удари по окупатору и његовим слугама. Велики народни зборови на Козари, Грмечу, у Дрвару, Петровцу, Грахову, Кључу и другим мјестима најубједљивије су показали да народ Бос. Крајине стоји непоколебљиво уз АВНОЈ и своју Народно-ослободилачку војску, да даје пуно повјерење Националном комитету као истинској народној влади и одаје признање досадашњем раду народних власти и њихових претставника.

Нарочито снажну манифестацију народних жеља претстављају велики зборови у срезovima славне Козаре — новском, приједорском и дубичком. Поносни народ Козаре у својим поздравима АВНОЈ-у, Националном комитету и Врховном команданту маршалу Југославије другу Титу, заклео се да ће као и досада одлучно корачати путем стварања нове Југославије — путем који су јасно означиле историјске одлуке Другог засједања АВНОЈ-а.

Са збора који је одржан на терену Босанског Новог на коме је учествовало преко 3.000 душа, послје говора претставника народне власти, војске, АФЖ-а, омладине и Комунистичке партије упућена је поздравна депеша Националном комитету народног ослобођења у којој се, ивмеђу осталог, каже:

»Данас, када су ударени темељи наше будуће државне власти, чиме је осигурана наша будућност, ми са још силнијим еланом заложимо се за што скорије ослобођење цијелокупног нашег народа у братској, слободној, демократској, Федеративној Југославији.

Краљ и све оне назадњачке клике који су нас у најтежим данима издали и побјегли немају права да говоре у наше име и да нас заступају. Сјећамо се ми добро окупаторске офанзиве на Козару, гдје су по наређењу краља и владе учествовали и Дражини четници. Ми тим издајлима не дамо у нашу земљу, јер би они поновно уносили раздор и мржњу међу наше народе.

Земља је наша и у њој нема мјеста ни туђину ни издајцима. На то имамо право, јер за њу пролијевамо крв и дајемо своје животе.»

Са збора одржаног у приједорском срезу, на коме је учествовало око 2.000 људи, не рачунајући ту припаднике појединих општина, послје говора претједника ЗАВНОБИХ-а, др Војислава Кеџмановића и других претставника народа, у поздраву упућеном Врховном команданту НОВЈ маршалу Југославије

другу Јосипу Броз-Титу, народ се изражава исто тако одлучно:

»Ми, у овом дијелу Козаре, по здрављамо и у цијелости одобравамо све одлуке АВНОЈ-а и Националног комитета јер смо увјерени да оне претстављају једини пут до наше коначне побједе у братској, слободној, демократској федеративној Југославији.

На овоме збору изјављујемо да се краљ Петар са свим осталим избјеглицама не смије вратити у нашу земљу. Њих је народ презрео, јер су они у најтежим часовима наше борбе сарађивали са фашистичким освајачима и њиховим помагачима у нашој земљи. Народ овога краја Козаре завјетује се на овоме збору да ће Тебе, наш драги и љубљени вођо, слиједити до коначне побједе.»

Са свог збора у Кнежпољу, на коме је такођер иступио са својим говорима претједник ЗАВНОБИХ-а др Војислав Кеџмановић, 5.000 људи у својој поздравној депеши АВНОЈ-у шаљу слиједеће узбудљиве ријечи:

»Овај је срез дао у борби и мучеништву за циљеве слободе све, дао мученике и борце, дао сва своја материјална добра, па и данас, упркос свих жртава, спреман је устрајати у борби до коначног циља, до пуне народне слободе. Са пуним разумијевањем и одушевљењем примили смо све одлуке са Вашег историјског засједања и сматрамо се морално овлашћеним, да у питању прошлих режима и у питању одбјеглог краља и владе, изрекнемо и ми свој суд, а тај је: нека их прати вјечно проклетство, њих и њихово потомство, што кроз читаво вријеме од 23 године мислише и радише само за себе и за своје интересе, што срамном капитулацијом и расулом обешчестише наше јуначке слободарске традиције и што у духу отровног фашизма покушаше и наш народ отровати.

Устрајте у борби на бојном и политичком пољу, народ Вас на томе путу никада неће изнејерити, јер је у слободној, федеративној, равноправној и републиканској Југославији нашао пут свога трајног мира и ослобођења.»

За народом Козаре, у привржености АВНОЈ-у и у одушевљењу са којим су примљене одлуке његовог Другог засједања, не заостаје ни народ славног Подгрмеча. Око 10.000 људи са зборова на терену санског, крупског и новског среза упутило је депеше АВНОЈ-у, Националном комитету, маршалу Југославије другу Титу и ЗАВНОБИХ-у које свједоче о томе да народ, без и најмањег колебања, одобрава сав рад и одлуке народне власти. У једној депеши другу Титу становници Подгрмеча кажу:

»Ми смо свјесни великих побједа које је под Вашим руковођењем

Зимска офанзива Црвене армије у пуном јеку

У другој половини децембра равнице Украјине и Бјелорусије прекрио је дубоки снјег. Замрзле су ријеке, језера и блати. Права руска зима почела је стезати; настали су сурови услови зимског војевања.

Крута зима нашла је јединице Црвене армије спремне.

У данима, када су трупе Балтичког фронта пробиле код Невела њемачку одбрану, потисле Нијемце у правцу Полоцка, освојивши неколико стотина села и градова и стегнувши њемачко упориште Витебск и челични обруч, у тим данима отпочело је и на југу, совјетско наступање којему нема равнот у историји ратовања.

23. децембра дивизије I Украјинског фронта, под командом генерала Ватутина, кренуле су уз страшну грмљавину његове артиљерије и ломљаву челичних цина — тенкова, у свој побједоносни поход на Запад. За три дана офанзивних операција на сектору кијевске избочине Црвена армија пробиле је њемачке положаје у ширини од 120 километара и око 40 до 50 километара у дубину. Тај пробој извршен је тамо, гдје су њемачке снаге биле највише усредоточене, гдје је фон Манштајн сконцентрисао једну трећину свих њемачких оклопних снага на Источном фронту. По своме карактеру, по размјерама и по насићености техником, та битка је слична историјској битци под Курском. Нијемци су уз крајње напоре, пребацивањем снага са других сектора Источног фронта, из Италије, Француске и Њемачке, настојали да по сваку цијену контраофанзивом поврате упоришта на обалама Дњепра и осигурају зимско снабдјевање далеко истурених својих 60 дивизија у окуци Дњепра. Остварењем непосредног циља контраофанзиве — заузимањем Кијева — Нијемци су ишли за тим да успоставе везу свога јужног фронта са централним и да, затим, нападом од Кијева на сјевер и југ дуж десне обале Дњепра, угрозе с бока совјетско напредовање према Кривом Рогу, Кировограду и од Гомела на запад. Многи војни стручња-

ци савезничких земаља, објашњавајући циљеве Хитлерове контраофанзиве на правцу Житомир — Кијев, подвукли су да је Хитлер попут коцкара бацио све на једну карту. Он је хтио да поновним заузимањем у садашњем моменту најважнијих стратешких тачака сведе јесенске успјехе Црвене армије на ништа.

Нијемци су поновно, у току читавих седам недеља своје контраофанзиве на томе сектору у ширини од неких 150 километара и по цијену огромних губитака, били заузели Житомир, Коростен, Черњахов и Коростишев. Гебелсова пропаганда већ је почела на све пискове да дипла како ће та контраофанзива показати цијелом свијету сву илузорност совјетске офанзиве и како тобоже, Нијемци нису доживјели катастрофалне поразе на лијевој обали Дњепра, већ су само вршили »планско скраћивање фронта« и могу зауставити совјетско надирање, када они то хоће.

Али су грдно лагали и још се грдније преварили у својим рачунима! Оно што су они уз крајње напоре постигли за седам недеља, Ватутинове дивизије поништиле су за седам дана! Побједоносна црвена застава за непуних 20 дана од Ватутиновог пробоја лепрша данас не само над Радомишљем, Коростишовом, Черњаховом, Коростеном и Житомиром, већ се вије и над Бердичевом, Казатином, Новоград-Волинским и Сарнијем. Клин који су у њемачке одбране забице трупе I Украјинске фронте проширио се и продубио за неколико стотина километара на сјеверозапад, запад и југозапад, обухватајући свакодневно нове стотине села и градова. Црвена армија гони Нијемце већ и с ове стране совјетско-пољске границе из 1939 године. Њене јединице већ су стигле на Буг!

Али и то није још оно најгоре по Нијемце. Још нису такорећи ни одгрмили топови славних битака трупа I Украјинске фронте, а већ су загрмили плотуни топова и затутњале друге хиљаде совјетских тенкова у походу трупа II Украјинске фронте под командом генерала Коњева. Његове трупе заузеле

су опкољавањем и на јуриш једно од највећих упоришта на југу, обласни и велики индустријски центар Кировоград. Као и код Житомира и Бердичева, за три дана биле су разбијене 4 тенковске, 1 моторизована и 4 пјешадијске њемачке дивизије. Два дана послје тога остатци тих дивизија били су опкољени и, како нису хтјели да положе оружје, уништени. Само у току једнога дана остало је на бојном пољу сјеверно од Кировограда 15.000 њемачких љешева. Заплићен је огроман ратни материјал. Сумирајући, можемо рећи да је на секторима I и II Украјинске фронте за 20 дана разбијено 30 њемачких дивизија и да је ослобођено преко 1.000 села и градова Украјине.

Али није потребно набрајати цифре њемачких губитака па да се види почетак једне нове њемачке катастрофе, о којој војни стручњаци говоре да ће засјенити њемачку катастрофу под Стаљинградом. Довољно је имати на уму у садашњим борбама испољену страшну ударну силу само једне армије, Ватутинове, и погледати на земљописну карту, па да се види колико се измјенио општи положај на Источном фронту. Нијемци нису скратили својим »повлачењем« фронт. Он је, услјед совјетског продора, на појединим мјестима постао вијугав и дужина му је опет неких 1.300 километара. Али, за разлику од прошлогодишњег, он је и испресјечан. »Еластична одбрана« и »отрзавање од непријатеља« довело је Нијемце до губљења најважнијих комуникација које су повезивале у једно разне дијелове фронта. Совјетско избијање на Перекоп отсјекло је све сувоземне путеве њемачке војске на Криму; Ватутин је пресекао везу њемачке групације у окуци Дњепра са оном у сливу ријеке Припјет; најновији пробој генерала Роковског пријети овој посљедњој да буде одрезана од њемачког фронта око Орше и Могиљева; и најзад, освајање читаве жељ. пруге од Великих Лука до Невела води ка изоловању сјеверног њемачког фронта од централног. Услјед продора трупа I Украјинске фронте далеко на Запад у ровенску област, потпуно је прекинута веза између јужне групације њемачких трупа и њемачких дивизија на централном фронту. Саобраћајни центри од највеће важности за снабдјевање оних 700.000 њемачких војника у окуци Дњепра пали су, један за другим, у совјетске руке. Пао је и Сарни, једна од најважнијих жељезничких раскрсница гдје се сијеку жељезничке магистрале Одеса—Рига и Кијев—Варшава. А од Сарнија до Кривог Рога, око кога су сконцентрисане трупе у окуци Дњепра, постоји удаљеност од преко 500 километара. Освојивши најважније саобраћајне центре у Волињији и Подољу, јединице Црвене армије све више остварују услове за потпуно опкољавање читаве групације њемачких дивизија у окуци Дњепра.

Због тога читавог њемачкој војсци јужне групације претстоји или брзо

извојевала Народно-ослободилачка војска. Вашом заслугом наши су народи исписали најславније стране своје историје.

Ваша издржљивост и мудро руковођење дају нам потпуно увјерење да ће наши народи доживјети слободу и срећнију будућност у оквиру слободне и федеративне Југославије.

У поздравној депеши Националном комитету, упућеној са једног од тих зборована, одлучно је речено:

»Ми дајемо повјерење само нашем Националном комитету ослобођења Југославије, који једини има право да говори испред народа Југославије пред читавим свијетом.«

Величанствена манифестација народне воље били су и велики зборови у Кључу и Петровцу, као и свечано отварање

»Дома Културе« у Дрвару. Збор у Кључу показао је истинско братство Муслимана, Срба и Хрвата у борби за коначно ослобођење и високу свијест народних маса тога краја у погледу уређења нове Југославије. На томе збору, као и на збору у Петровцу, учествовало је око 5.000 људи. Поред тих зборова и свечаности, треба нарочито истаћи и величанствени збор у Прњавору. И он је био одраз јединства и одлучности наших народа на путу ка коначном ослобођењу наше земље.

Одржавање политичких зборова народа Босанске Крајине наставља се. Већ досада одржани зборови претстављају моћан талас народне воље да се истраје у борби и да се окупатору и издајницима свих длака задају нови снажни удари.

повлачење на велике удаљености на Дњестар, у Румунију, или уништење. У томе је величина стратешког успјеха Црвене армије, који за Нијемце значи приближавање највеће катастрофе на Источном фронту.

Војни и политички ефекат зимске офанзиве Црвене армије већ се непосредно одражава у земљама југоисточне Европе. Њено дјеловање већ се види и у паничном страху који је завладао у Румунији, и у продубљавању унутарње кризе у Бугарској и у хитним војним и политичким мјерама које се спроводе ових дана у Мађарској. Из ње потичу разлози који су навели њемачку команду да ових дана пошаље у Румунију начелника њемачког министарства саобраћаја ради преузимања читаве румунске железничке мреже у руке њемачке војске. Због истих разлога стављене су и бугарске железнице под њемачку војну контролу. Офанзива Црвене армије довела је до тога да се убрзано врши евакуација државних уреда и становништва из бесарабских градова и села, да се евакуише румунска влада и дипломатска претставништва из Букурешта у Брашов. Због ње је великим дијелом дошло до скоро потпуне евакуације становништва Софије и до грозничавог рада на утврђивању бугарских обала Црног мора. Ради ње су се толико узврпољили мађарски властодршци, и Калај тражи да преузме сву власт у Мађарској. Побједоносна офанзива Црвене армије изазвала је такођер нови полет народно-ослободилачког покрета у Пољској и другим окупираним земљама, као и све шири и већи талас масовног покрета за мир у земљама Хитлерових сателита, па чак и у самој Њемачкој.

Читаво слободољубиво човјечанство прати са удивљењем развој совјетске офанзиве и са притајеним дахом слуша скоро сваки дан грмљавину кремаљских топова у славу нових побједа.

Дан, када ће Нијемци бити истјерани из предјела Совјетског Савеза, врло је близак. Садашња офанзива доноси нове чињенице које ће у догледно вријеме довести до великих и судбоносних војних и политичких догађаја у свијету.

Поздрав југословенској војној јединици у Русији

Са првог састанка Јужних Словена у Лондону упућен је новообразованом југословенском одреду у Русији слиједећи поздрав:

»Упућујемо најсрдачније поздраве храбрим официрима и војницима, који ће учествовати у посљедњој фази одлучујуће битке заједно са храбром Црвеном армијом под водством великог маршала Стаљина.

Ваша несекбица приврженост слободи убрзаће ослобођење свих Јужних Словена и пријатељство у борби свих слободољубивих народа.

Нека се ваше заставе ускоро састану са прослављеним заставама ослобођења које носи маршал Тито, да би се коначно остварио вјековни идеал правде и слободе«.

ЦРНА КУЋА У ПЛАМЕНУ

У борби на Бањој Луци ликвидирана је и спаљена Црна кућа. На тај бункер реакције, ропства и мрачњаштва јуришали су неустрашиво наши прекаљени крајишки ударници, свјесни да заузимањем Црне куће не ликвидирају само једно упориште, не спасавају само 250 заточеника који су се у њој налазили, него да уништавају симбол ропства на Крајини.

Оне ноћи, када се јуришало на Црну кућу, у њој се, поред заточеника, налазило и око 100 стражара. Сваког часа могао се животињски бијес и луђачки страх њемачко-ушашких зликоваца сручити на невине жртве; Црна кућа могла је још једном да се залије племенитом крви утамничених родољуба и бораца за слободу.

Али страх је ушао у кости, у жиле ушашко-њемачких паса. Подвијена репа, цвочучи зубима од страха, чувари Црне куће завукли су се по мишијим рупама, очекујући час правде — очекујући бат партизанских корака, не вјерујући више да ће их спасити тенкови, топови и митраљежи који су споља бранили Црну кућу. Они су чекали своју судбину, као што су затвореници очекивали своју слободу.

У тој стрепњи, у тој нади, у грмљавини топова, у сијевању осветничког ока наших бораца, Црна кућа, тресући се од убојите ватре, проживљавала је своје посљедње часове. Мрачна је била прошлост те непријатне, мрске тамнице која је из Бање Луке стрчала као жандарски бајонет над читавом Крајином. Саградила ју је аустријска црно-жута реакција да јој буде помагач у угњетавању наших народа, за распиривање мржње међу нашим народима, за убијање слободољубивих тежњи цијеле Босанске Крајине. Она је убрзо стекла жалосну славу једне од најомраженијих тамница у нашој земљи, она се поравнала са Зеницом, Лепоглавом, Пожаревцем и Митровицом. Кроз њене ледене крлетке прошле су најбоље крајишке генерације, хиљаде слободољубивих сељака, грађана, омладинаца, жена, старца.

У Црној кући лежао је Петар Кочић, велики син наше Крајине, трунули су родољуби из бањалучког велеиздајничког процеса, стотине српских револуционарних омладинаца. Бескрајна је поворка српских родољуба, сељака и грађана који су за најмању ситницу од стране аустријских зулумћара тјерани у Црну кућу.

А када је послје 1918 године Црна кућа промијенила господаре, када је бесповратно уништена црно-жута тиранија, Црна кућа није била уништена. Нови господари Црне куће нису били бољи од њених градитеља. Остао је систем црних кућа, и кроз бањалучку су наставили свој мукотрпни пут борци за слободу, најбољи синови радничког покрета и сви они који су иоле били непоћудни југословенским жандармским режимима. Сваки избори у земљи дупке су пунили Црну кућу сељацима-опозиционерима, свака демонстрација против

насиља и неправде у Бањој Луци повећала је број њених становника. Бањалучки и крајишки комунисти, најборбенији и најхрабрији синови Крајине наслиједили су у Црној кући мјесто предатне српске омладине. Та најбоља крајишка крв плувана је по њеним прљавим патосима. Текла је крв, пребијани су људи, али је широм Крајине постојала вјера да ће једнога дана нестати те омражене тамнице и поретка који је подржава.

Послије слома Југославије, Црна кућа доживљује најпроклетје дане свога живота. Она постаје капија за клаоницу народа у Јасеновцу, за губилиште на Петричевљу, Ребровцу — постаје претсобље ужаса, мучења и смрти. Опет су кроз њу пролазиле поворке српских сељака, жена, дјеце, старца, колоне најбољих крајишких омладинаца, слободољубивих Муслимана и Хрвата. Из Црне куће се извлаче људи на мучење, на убијање. Црна кућа је оргијала, Црна кућа је била пијана од угњетавања, од крви, од смрти.

Топовске гранате срушиле су зидине Црне куће и над њеним кровом шикнуо је осветнички пламен ослобођења. Црна кућа је поклекла под ударцима наших бораца — погнула своју зликовачку главу.

Преко двије стотине жртава фашизма, народних бораца и родољуба радосно је изишло усусрет нашим борцима. Слободољубиви хрватски официри, подофицири и домобрани одушевљено су дочекали наше борце. Десетине младих дјевојака из Лијевча Поља, које су требале да иду на ропски рад у Њемачку плакале су од весеља. Заточени бањалучки родољуби, недужни грађани заједно са свом слободарском Бањом Луком доживљавали су свој најсретнији дан. Свима се насмијала слобода. Пред њима су корачали погнутих глава њихови тамничари. Правда и слобода су ликовали.

Никада више Црна кућа неће служити за угњетавање људи. Наши борци својим јуначким подвигом показали су ушашким и швапским псима да није далеко дан када ће над цијелом фашистичком зградом да се запали побједнички пламен освете. Али они су у исто вријеме казали и онима који се као хијене примичу плодовима наше народно-ослободилачке борбе да Црна кућа неће више никада ни њима да служи. Хтјели би повампирени пендрекаши, петоклонаши и жандари шестојануарског режима на челу са избјегличком владом у Каиру и краљем да је поновно употребе за тамнице и прогоњење наших народа, да поновно гурају у њу сељаке, раднике, и сав слободољубиви народ али им то неће успјети.

Пожар и рушевине ове омражене тамнице дали су читавој Босанској Крајини нови потстрек за још силнију борбу, за још веће родољубље. Њен пожар букти данас Крајином као бакља скорје слободе која ће уништити све црне куће и осветити крв и муке оних који су кроз њих прошли.

Битка на Бањој Луци

30 децембра, спикер усташког бањалучког радија објавио је: »31-XII, у 10 сати навече, приредићемо својим слушаоцима једно угодно изненађење.«

31-XII, у 10 сати навече, усташки спикер »угодно« изненађен, навратанос клиснуо је у мишију рупу. Угодно изненађење њему и његовим слушаоцима, швабама, усташама, гестаповцима и четничким брадама — саопштиле су прве партизанске гранате. Ратници Крајине честитали су им њихову задњу нову годину.

Усташка »нова година« спрема је у Бањој Луци бијесне и пијане теревенке за своје миљенике, док је остала раја, гладна и озебла, муком ћутала по својим кућама или је трунула по затворима.

Партизанска нова година водила је према Бањој Луци кроз ноћ, блата и мећаве, шест ослободилачких бригада, привлачила је око града громовиту и веселу новогодишњу музику од топова, бацача, митраљеза и пушана, спрема се да швапским логам и тенковима наздрављује упаљеним бензинским флашама.

Швабе, усташе и замазане четничке браде нису се мадале никакву изненађењу. Та зар није започела велика офанзива на партизане? Бар сада не морају страховати.

А народна војска дотле спрема велики напад, један од највећих и најширих напада. Пет бригада: Трећа, Пета, Шеста, Дванаеста и Тринаеста крајишка нападају Бању, Луку, Трећу личку напада аеродром у Лужанима и пругу Приједор—Бања Лука, Једанаеста крајишка са Градишко-лијевчанским одредом напада Босанску Градишку, Осма крајишка, Сански, Козарски и Подгумечки одред нападају и руше пругу Нови—Бања Лука и демонстраивно нападају Приједор, славонске снаге нападају Окучане. Плануће читав један пространи сектор.

Тридесетпрвог, дан уочи напада, четничке гомиле припуцавају на наше колоне и усташено се повлаче према граду. Њихови курири сваки час стижу у њемачку команду, у одјељење »1ц«.

— Ето партизана! Удариће на град!

Какав град! Швабе чисто не могу да повјерују у ту дрскост, али су ипак опрезни. Шаљу авионе.

Пет авиона зврје над околином Бање Луке. Извиђају и бомбардују. Трећа крајишка отвара ватру на један досадни »Брегејац« и авион, погођен, треска у диму и пламену на Бањалучко Поље.

Нешто се ипак спрема. Дрхти и очекује народ Бање Луке. Много је њихове дјеце горе у брдима. Много њих у граду са радосном стрепњом чека ослободиоце. Многа мајка и многа нена, отац и бабо очекују из горе сина или кћерку.

Око града, код својих топова, бацача и митраљеза, исто тако радосно по-

дрхтава и чека љута Крајина. Није то пред њом Павелићева престолница, то је њезин град, то је њезина слободарска Бања Лука. Она је била и остаје наша и поред свију покоља које су по њој вршили усташки и њемачки разбојници.

Око 10 сати увече први топови и митраљези објављују:

— Срећна ти нова година, Бања Луко!

— Ето партизана! — уплашено скачу швабе, усташе и четници.

— Ето наших! — весело се узнемири народ.

Трећа крајишка сручује се низ Горњи Шехер и јуриша према Кастелу и »Црној кући«. Пред гранатама њезина противколског топа, тенк се више пута повлачи назад у варош. Око топова се сјатила омладина. Напетом осматрају кад ће се тенк појавити уз улицу и узбуђено вичу:

— Ено га, удри!

Омладина се свом душом унијела у битку, сва су срца на нашој страни и сви вјерују у нашу побједу. У диму и грмљавини, борци се међу њима осјећају као код своје рођене куће.

Тринаеста крајишка у три клина продире према центру града, банским палатама, »Хотел Босни«, жандармеријском пуку. Пада жељезничка станица. Надмећући се, борци јуре све дубље у град. Трећа крајишка позвала их је на такмичење. Домобрани у групама бјеже на нашу страну, по њима решетају стројнице разбјежљивих шваба.

Лијево од ње Шеста крајишка обара се низ Петрићевац према пољопривредној школи, предграђу и учитељској школи чистећи успут поједина непријатељска гнијезда. Заузимају пољопривредну школу, продиру у предграђе, око препарандије бјесне јуриши и контрајуриши уз грмљавину бомби и тресак противтенковских топова.

Док једни дијелови Личке бригаде са Санским одредом кидају пругу, два батаљона јуришају на аеродром. Пљусте по авионима митраљески рафали. Осам од њих изрешетани су, сјутра се не бојимо авијације.

Пета крајишка на Трапистима прави читави лом. Попуштају црни бедеми око старог самостана. Јуриш Козаре свуда је једнако неодољив и силан.

Дванаеста бригада, заобишавши Челинац, упада преко Понира и Старчевице у град с десне стране Врбаса. На њезин Трећи батаљон налетела је група збуњених четника покушавајући да умакну у брда. Четрдесет четничких љешина ваља се по снијегу. Поред њих, у снијегу, лежи радио-станица.

Из трговачке академије брани се једна дојавна сатнија. Командант Дванаесте довлачи топове пред саму школу.

Предајте се, иначе отварам топовску паљбу!

Сатнија се предаје. Код ње налазе седам радио-станица и огроман телефонски материјал.

Пета и Дванаеста тако упорно про-

дужавају чишћење читаве десне обале Врбаса.

С обе стране града грува тешка артиљерија наших двају дивизиона, гасе се од треска фењери поред топова, гранате грме посред најтврђих упоришта.

— Машала, тобције! Добро бију!

Мали противколски топови довучени су у сам град. Артиљерци иду у стрелачком строју и помажу пјешадији да саломи најтврђа упоришта. Гдјегод је тврдо и упорна одбрана, борци вичу:

— Артиљерија напред!

Поносни су артиљерци, оштро бију. Сигурни и моћни осјећају се борци, кад је са њима артиљерија.

Тутањ и трка по кафанама и хотелима. Оборене столице и напола испијене флаше. Пролијевају се ликери и вино. Гестаповци, усташе и авијатичари који су јуче бомбардовали, сметено истрчавају на улице, тамо их коси митраљезима огњена и гарава партизанска нова година. По асфалу и калдрми расту кржаве барице.

Улицама узбуњено зврје и стружу тенкови, не знајући куда прије да стигну. Пуца и звржи са свију страна града.

Павелићев радио-телеграфиста изгубљено куца отворену депешу за Загреб:

»Партизани нападају град. Опкољени смо са свију страна. Уколико нам не пошаљете хитну помоћ, Бања Лука доживјеће судбину осталих градова.«

Грмљавина ручних бомби, митраљези и тресак стакла све се више ближе. Радио-телеграфиста јавља свом колеги у Загреб:

»Ако се више не јавим, онда знаш шта је са мном било.«

У зору, пред очајничким противнападом шваба, Шеста и Тринаеста повлаче се из града. С блиских чука борци слушају борбу Треће крајишке око Кастела и по улицама око »Црне куће« и око Соколског дома и с првим мраком поново јуришају назад у град бојећи се из куће у кућу.

На све стране народ срдачно дочекује наше борце. Нуде их цигаретама, трче за њима с јелом, покривају раненике. По собама из којих се не може борити, неки већ кувају за борце. Из многих кућа чују се партизанске pjesме, док с прозора неуморно бубају »шарци«.

Трећа крајишка бије упоришта око »Црне куће« и спрема јуриш на сам затвор. Стражари се упочетку бране, али кад трећа граната љуљну у тамне зидине, на казниони залепрша бијели барјак.

Пада »Црна кућа«. Борци крамповима проваљују врата и пуштају затворенике. Међу њима је и 60 дјевојака које су швапски гадови похватили и спремали на робијашки рад у Њемачку.

Док се затвореници грле с ослободиоцима, пламен већ избија кроз прозоре и лиже зидове казнионе. Злогласна »Црна кућа«, симбол ропства и страдања, нестаје у пламену.

Стара тврђава Каштел подивљало

бљује ватру по Трећој и Дванаестој бригади, али борци упорно одржавају своје положаје и продиру напријед.

Дијелови Дванаесте бригаде држе под ватром Кастел и омогућују борцима Треће да нападају општину. Артиљерци довлаче топове близу саме зграде и директно бију тврде зидове. Кроз рупе које су у зиду начиниле гранате, борци упадају у општину и пале зграду. Блокрани митраљеском ватром, у живинском страху од освете народних бораца, стотину гестаповских крвника и мучитеља живи горе у запаљеној општини.

Око Соколског дома грми паклена битка. Четврти батаљон Треће и борци Тринаесте боре се око њега. Из једне куће у сусједству ватра брише прилазе Дому. И док наши борци бију прозоре на тој кући, један водник из Првог батаљона Тринаесте пење се уз љестве до првог спрата и убације неколико бомби унутра. Ватра из куће престаје.

Ошамућене швабе, ујутру од 10 до 11 предузимају, уз помоћ тенкова, противнапад од католичког гробља, али бивају крваво разбијени.

Борци Четвртог батаљона Треће крајишке привлаче топ на десетак метара од Соколског дома и отварају брзу палбу. Унутра настаје пометња. Читаве групе истрчавају и покушавају да се спасу бјегством. Косе их наши митраљесци. Међу њима су и командант и политкомесар Четвртог батаљона, мимо њих не пролази жив шваба. Абдурахман Атабај, бивши црвеноармејац обара 27 Нијемаца.

Пада и Соколски дом. Око њега и у њему 150 мртвих и рањених непријатељских војника, 70 је заробљено.

Током дана, приковани ватром наших топова довичених у саме улице, тенкови се не усуђују да маневришу по граду. Ћуте иза ћошкова тврдих зграда и чим који крене из свога скровишта, већ покрај њега оштро фијукне челична граната противколца. Тенк се журно повлачи и збуњено зврји и пипа у уском кругу као миш у мишоловци.

Наши топови бију жандармеријски пук, у њему трка и пометња. Други борци Тринаесте пребацују се према »Паласу«. Шеста чисти блокове кућа око препарандије, коси групе шваба у контрајуришу и привлачи митраљезе за јуриш на саму препарандију. Пета је заузела Траписте и јуриша на мост код Ребровца.

Бањалучки гарнизон налази се пред капитулацијом, колоне заробљеника путују напоље из града, по кућама на све стране јечи пјесма, пјевају и наши и грађанство. Швабе у очајању отступају према центру.

У посљедњем тренутку, око један по подне другог дана борбе, непријатељу долази бројна помоћ са 200 камиона у пратњи 20 тенкова. Шеста крајишка дочекује прве нападе. Пред штаб Трећег батаљона Шесте испада изненада гомила шваба. Командант Раде Ерцег и остали чланови штаба засипају их ватром из стројница и повлаче се преко 20 швапских љешина.

Због ријетких кућа и брисаног просто-

ра, Шеста крајишка мора да се повлачи. Једном воднику из Шесте митраљез је пресекао обе ноге. Док га колима возе у позадину, он шаптом зове једног познаника:

»Друже Аћиме, под главом ми је торбица са повјерљивим материјалом који не смије пасти у несигурне руке. Узми је и предај где треба.«

Водник умире након десетак минута.

Док пред њим бјесни борба, иза леђа Тринаесте крајишке дозврји 16 тенкова. Киша зрна и граната пуца по прозорима кућа у којима се налазе наши борци. Из отворених тенкова сијају шлемови и праскају »шарци«.

— Ево тенкова! Распали по њима!

По кућама запуцкеташе запушачи на боцама, пролијева се живо, вино, ликери, сирће, пуне се боце бензина, деру се чаршафи и праве чепови, траже се шибиче.

— Јуриш Тринаеста! Пали гадове!

Осу ватрена туча по тенковима. Грме и сустижу се бомбе, партизанске, југословенске, талијанске, њемачке, енглеске, диче стројнице, бубњају »шарци«, трескају противтенковске пушке, лете и прскају упаљене боце са бензином. Задими се око тенкова, полетјеше шлемови, стадоше да падају гуљенице. Један тенк, обавијен димом покуша да умакне.

— Држи га, утече!

Гомила јурну за тенком. Испред свију Бокан, командант Трећег батаљона Тринаесте. У скоку сустиже тенк и убаци бомбу. Заглушан тресак експлозије и тенк обави пламен.

Под другим тенком прснуше гуљенице. И њега преплавише борци из Првог батаљона, настаде крљанац и гурање ко ће прије убацити бомбу. Дрмну и друга експлозија, плану и други тенк. Један швапски гад, сав у пламену, испусти »шарац« и превали се устраћу.

С прозора Соколског дома, Касаповић, командант Другог батаљона Тринаесте, хладнокрвно шиша по тенку из противтенковске пушке. Ошамућена посада губи главу, наши борци допадају и за час плану и тај тенк. Посада жива гори у својој гвозденој тврђави.

— Аха, јаче је наше срце, него швапска техника! — зашишта један борац кроз осушено грло.

Кроз задимљени обруч тенкова Тринаеста се проби назад из града. У борби с тенковима јуначки падоше Душан Касаповић, командир Друге чете Трећег батаљона и Момчило Бањац, политкомесар Прве чете Трећег батаљона.

Већ у саму ноћ, на прилазима граду, неко се сјети да су у неким кућама остали наши рањеници. Борци застадоше, одјекну команда:

— Колона по један! Назад у град!

У граду рањеници раширених руку дочекују борце:

— Јесте ли дошли, другови. Знали смо ми да ћете се ви вратити!

Током ноћи наша се војска повукла из града остављајући клонуо и скоро дотучен гарнизон, чији су остаци спашени захваљујући једино помоћи коју су добили.

И с других страна стигле су повољне вијести: Једанаеста бригада заузела је

на јуриш Босанску Градишку, заробила домобране и многобројну милицију, Осма крајишка опколила и уништила бојну »Тигар« дивизије, Личани разбили код Пискавице помоћ која је из Приједора пошла за Бању Луку, Сански одред разорио 3 километра пруге, Козарски и Подгрмечки огред покидали везе с Бос. Новим.

Браћају се наши борци у брда, док иза њих остају задимљена, разлупана и пуна страве окупаторска и издајничка упоришта и логе. Отступили смо, али зликовци стријепа и осјећају да ћемо се ми опет вратити неумољиви страшни и моћни као судњи час од кога се нигдје не може сакрити.

Остао је иза нас и народ Бање Луке. Тужан је, али и он зна, да ћемо се ми опет вратити. Вратићемо им се ведри и драги као прољеће.

Бранко Ћопић

У борби на Бањој Луци заробљено је 1.090 а убијено 1.150 непријатељских војника и официра

Ноћу 31 децембра отпочео је напад на Бању Луку и Бос. Градишку. За читаво вријеме борбе, која је трајала 56 сати, наше су јединице држале у својим рукама преко половину града. Још у току прве ноћи наше су јединице овладале читавим градом на десној обали Врбаса, Горњим Шехером и сјеверо-западним дијелом града од жељезничке станице до Учитељске школе. Од важнијих упоришта ликвидирани су слиједећа: Трговачка академија, Црна кућа, Општина, Соколски дом, манастир Петрићевац, Пољопривредна школа и манастир Траписта. Жестоке уличне борбе развиле су се и свеле на центар града. За вријеме борбе у Бањој Луци, наше су јединице дејствовале на прузи Нови—Приједор—Ивањска, извршиле демонстративни напад на Приједор и упале у Бос. Градишку.

У свим тим борбама непријатељ је имао велике губитке. Заробљено је 1.040 војника и 50 официра, убијено 1.150 шваба, усташа и четника, и велики број рањено. Уништено је 9 непријатељских тенкова. На аеродрому Залужани уништен је, оштећен и онеспособљен за летење већи број авиона. Освајањем Црне куће и Полиције ослобођено је 250 утамничених људи и жена. Црна кућа је запаљена.

У свим тим операцијама заплијењена је велика количина оружја и осталог материјала.

Један примјер како наш народ помаже своју штампу

Селаци Копчића (срез Бугојно) сакупили су своту од 7 хиљада динара добровољних прилога за наш »Глас«. Ово је један од многобројних примјера из којих се види, како наш народ воли своју штампу која му помаже да што успјешније води борбу за своје ослобођење.